

EL RECTOR VICENTE BLASCO GARCÍA (1735-1813) I ELS CORRENTS INTEL·LECTUALS EN LA CRISI DE L'ANTIC RÈGIM¹

Maria Llum Juan Liern

Resumen: El objetivo de la investigación que se presenta acerca del rector Vicente Blasco pretende desvelar la mentalidad, la biografía intelectual y el alcance de su proyección social en la segunda mitad del Setecientos. La trascendencia del rector se justifica, en primer lugar, por la implantación del plan de estudios en las aulas valencianas (Plan Blasco, 1787) considerado por muchos especialistas como la culminación de la trayectoria de la renovación científica iniciada por el movimiento *novator*. También porque contó con los máximos apoyos del momento y, por último, porque aun cuando asumió los perfiles de los novatores y la influencia de Gregorio Mayans, su trayectoria no consumó las expectativas en él depositadas porque su pertenencia al círculo de Francisco Pérez Bayer y la proximidad a la administración borbónica, le llevaron a poner sus conocimientos al servicio de los presupuestos de la monarquía.

Palabras Clave: Novatores; Ilustración valenciana; Universidad; Plan Blasco; Monarquía borbónica.

Abstract: The objective of the research presented on the rector Vicente Blasco seeks to reveal the mindset, intellectual biography and the scope of its social projection in the second half of the eighteenth century. The significance of the rector is justified, first, by the implementation of the curriculum in classrooms Valencian (Plan Blasco, 1787), considered by many experts as the culmination of the path of scientific renewal initiated by novator movement. Also because it had the maximum support at the time and, finally, because even when he assumed profiles novatores and influence of Gregorio Mayans, his career not consummated expectations he deposited because they belong to the circle of Francisco Pérez Bayer and proximity to the Bourbon administration, led him to put his knowledge to serve the monarchy budgets.

Key words: Novatores; Illustration of Valencia; University; Blasco Plan; Bourbon monarchy.

¹ Aquest article és una síntesi de la Tesi Doctoral dirigida pel Dr. D. Antonio Mestre Sanchis, defensada el 22 de març de 2013 davant el tribunal format pels doctors Enrique Giménez López (Universitat d'Alacant), Pablo Pérez García (Universitat de València) i Maria Angeles Pérez Samper (Universitat de Barcelona).

1. INTRODUCCIÓ

L'OBJECTIU del present treball ha consistit en l'estudi del rector Vicente Blasco García i els corrents intel·lectuals en la crisi de l'Antic Règim, per desvetllar la mentalitat, els elements personals i col·lectius, les dades biogràfiques i les circumstàncies contextuais que permeten comprendre millor l'abast de la seua projecció social des de tot allò que transcendeix la vida de l'individu, el condiciona en certa manera i perdura. El punt en què es recolza el tractament exposat ve marcat per la pròpia trajectòria vital del protagonista, des d'aquesta perspectiva global i única, però no necessàriament lineal, que proporciona la trajectòria de Blasco i amb això, modestament, contribuir al teixit biogràfic actual.²

La data simbòlica de 1787 –any de la implantació de l'anomenat *Pla Blasco*– ha estat l'excusa per estudiar la figura del nostre personatge³ que, des de la distància crítica i des de diferents àmbits del saber, han evidenciat les arrels i connexions del pla amb els seus antecedents. La identitat intel·lectual del nostre protagonista, en canvi, no ha estat atesa al mateix nivell pels distints especialistes.

Intentar subratllar el caràcter vindicatiu de Vicente Blasco inserit en el corrent del reformisme polític borbònic (sense el qual no podria entendre's ni la Il·lustració plena valenciana a la segona meitat del Set-cents, ni la modernització duta a terme en les estructures del territori hispànic), ens permet eixamplar el nervi vital del rector Blasco amb la seua trajectòria intel·lectual, per intentar situar el nostre personatge en una hipotètica galeria de miralls on reflectir aquest nexa entre els *novators* i els seus fonaments intel·lectuals oberts als corrents més innovadores de l'època, que el van preparar per la redacció del pla d'estudis. Un pla que ha estat considerat per la historiografia actual com la culminació de la trajectòria de renovació científica iniciada un segle abans pel moviment novator.

² María Ángeles Pérez Samper, "De historia, de biografías, de válidos y de válidos de válidos", *Cuadernos de Historia Moderna* (2011), n.º 36, p. 197: "La historia de la vida de una persona, una persona individual pero en su dimensión colectiva, porque ninguna persona está sola, aislada, separada de todos y de todo".

³ Salvador Albiñana, *Universidad e Ilustración. Valencia en la época de Carlos III*, València, IVEI, 1988; Antonio Mestre Sanchis, *Mayans y la cultura valenciana en la España del siglo XVIII*, València, Ajuntament d'Oliva, 2010; Juan Florensa Pares, "Reforma de la Universidad de Valencia a fines del XVIII y el P. Benito Feliu", en *Analecta Calasanciana* (1965), año VII, n.º 13, pp. 82-106; *Idem*. "Hacia el Plan Blasco: Reforma en la Universidad de Valencia en 1787", en *Analecta Calasanciana*, 1966, año VIII, n.º 15, pp. 107-127; *Idem*, "Un hombre de la Ilustración a través de la Sociedad de Amigos del País de Valencia", en *Analecta Calasanciana*, 1967, n.º 13, pp. 239-302; *Idem*, "Filosofía en la Universidad de Valencia (1733-1787), según los opositores a cátedra de Filosofía", en *Analecta Calasanciana* (1969), año XI-21, n.º 21, enero-junio, pp. 99-212; Mariano y José Luis Peset, *La Universidad española (siglos XVIII y XIX). Despotismo Ilustrado y revolución liberal*, Madrid, Taurus, 1974.

2. LA IL·LUSTRACIÓ VALENCIANA ENTRE LA TRADICIÓ I EL REFORMISME

Ambdues perspectives (l'entreteixit de la seua formació, de la seua mentalitat i les seues actuacions públiques) posen en relleu la clara transcendència de la biografia del nostre protagonista, on s'han intentat cobrir tres exigències: rigor en la comprovació documental, recerca d'un eix interpretatiu i voluntat d'interrelacionar, de superposar i complementar dos discursos de Blasco: la mentalitat i la projecció social que afectaven la mateixa realitat.

Les diferents connexions entre cultura i pràctiques de la Il·lustració i el primer Liberalisme, al nostre parer, constitueixen en Vicente Blasco (1735-1813) un espai clarificador de l'evolució interna del personatge. La seua transcendència es justifica, almenys, per tres raons. En primer lloc, per la posada en marxa del pla d'estudis en les aules valencianes al final del Set-cents, moment culminant del reformisme borbònic, en segon lloc, perquè la seua trajectòria vital va comptar amb els màxims suports del moment i al llarg de tota la seua biografia. Finalment, perquè malgrat assumir la influència de Mayans, la seua trajectòria no va consumir les expectatives que es derivaven d'aquest influx, doncs la seua pertinença al cercle de Pérez Bayer i la proximitat a l'administració borbònica, el van dur a servir els pressupostos de la Monarquia, constituint una de les claus d'interpretació no només dels discursos culturals generats en el si de la Il·lustració, sinó d'aquells articulats des del pragmatisme en el context del primer Liberalisme. Aquest últim aspecte constitueix, no obstant, un tema difícil i controvertit.

En la cronologia d'aquesta transformació cal ressaltar, per tant, la divisió del treball en dues grans parts, amb els seus corresponents capítols, la primera dedicada a "Blasco i el seu temps" (1735-1763), i la segona, anomenada "Les contribucions de Blasco al seu temps" (1763-1813), seguida d'un apèndix documental i un índex onomàstic.⁴

L'existència de Vicente Blasco en un període polític complex (segle diuuit i borbònic), i en una circumstància de transició de la Monarquia (la Il·lustració, la Revolució Francesa, la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà, les Corts de Cadis, la invasió napoleònica), obri un ventall que permet la comprensió d'una banda, de la seua cronologia vital i per altra, del que va ser la vida interna de la Monarquia, almenys, en l'aspecte reformista cultural durant el final del Set-cents i primer terç del segle XIX. Constitueix, doncs, no només la descripció d'una formació intel·lectual, d'un passat amb present (la projecció social), sinó també el reflex d'una concepció patrimonial de la Monarquia.

⁴ El treball complet es troba en Maria Llum Juan Liern, *El rector Blasco y las corrientes intelectuales en la crisis del Antiguo Régimen*, Valencia, 2012, disponible en el Repositori d'Objectes Digitals per a l'Ensenyament, la Recerca i la Cultura –Roderic– de la Universitat de València: <http://roderic.uv.es/handle/10550/27932>

Sense negar l'originalitat i influència dels il·lustrats francesos, Franco Venturi es va encarregar de matisar els caràcters del moviment en les respectives nacionalitats. El professor Mestre, d'altra banda, va reconèixer que la capacitat difusora dels francesos no va disminuir el valor de les contribucions angleses, alemanyes i/o italianes. Respecte de les contribucions espanyoles, més que buscar a Espanya aquells elements comuns a França o altres països, seria més apropiat comprendre la resposta espanyola als fenòmens comuns a tot Europa.⁵

En parlar d'actitud intel·lectual els especialistes han prestat la seua atenció a "la modernitat i els seus trànsits"⁶ i el paral·lelisme entre novadors científics i historiadors, entre ciència experimental que trencava amb el galenisme i l'aristotelisme escolàstic, i les aportacions de bolandistes i maurins, també de Mabillon en el camp de la Història, sobretot, en l'aplicació d'una metodologia (el mètode històric) capaç d'enfrontar-se al context cultural tradicional.⁷

En les dues últimes dècades del segle XVII i les primeres del XVIII, la ciutat de València es va convertir en un dels principals escenaris de renovació científica de tot l'àmbit hispànic tant en el camp de la medicina com en el de les ciències físico-matemàtiques.⁸ Aquesta incipient comunitat científica que va assumir la tasca d'introducció, assimilació i difusió dels nous corrents filosòfics i científics, girava al voltant de la figura de José Zaragoza. Renovació que, com ja ha destacat Antonio Mestre,⁹ en el camp de les humanitats es verifica a través de figures pioneres: Nicolás Antonio, cardinal Sáenz de Aguirre, marquès de Mondéjar, Juan Luis Cortés, degà Manuel Martí, i més tard, els projectes historiogràfics de Gregori Mayans.

Com ja va assenyalar Sebastià García Martínez,¹⁰ el marc institucional de l'activitat dels científics no va ser la universitat, sinó una sèrie de tertú-

⁵ Antonio Mestre Sanchis, "Ilustración y Cultura", en Isabel Enciso Alonso-Muñumer (coord.), *Carlos III y su época. La Monarquía ilustrada*, Barcelona, Carrogio Ediciones, 2003, pp. 321-328.

⁶ Jesús Pérez Magallón, *Construyendo la modernidad: la cultura española en tiempo de los novatores (1675-1725)*, Madrid, CSIC, 2002.

⁷ Antonio Mestre Sanchis, "Historiografía", en Francisco Aguilar Piñal (ed.), *Historia literaria de España en el siglo XVIII*, Madrid, Trotta, 1996, pp. 815-882.

⁸ José María López Piñero (dir.), *La actividad científica valenciana de la Ilustración*, 2 vols., València, Diputació, 1998; Víctor Navarro Brotons i J. M. López Piñero, "La revolució científica i els Països Catalans. Períodes i àrees d'activitat científica", en Joan Vernet i Ramon Parés, *La ciència i la Història dels Països Catalans. II: Del naixement de la ciència moderna a la Il·lustració*, València, Universitat de València i Institut d'Estudis Catalans, 2007, pp. 327-554.

⁹ Antonio Mestre Sanchis, "Crítica y apología en la historiografía de los novatores", en *Studia Histórica, Historia Moderna* (1996), vol. 14, pp. 45-62.

¹⁰ Sebastià García Martínez, *Els fonaments del País Valencià modern*, Barcelona, Dalmau, 1968.

lies i acadèmies de caràcter no oficial. La personalitat científica de Baltasar Íñigo, la reforma de l'ensenyament i de les ciències de Juan Bautista Corrachán, els *Compendis* de Vicente Tomás Tosca, i la difusió de la ciència i filosofia moderna; Juan de Cabriada; Diego Mateo Zapata i Marcelino Boix Moliner, són exemples paradigmàtics d'aquest nou escenari. Respecte d'això, destaquen algunes de les aportacions del professor Pablo Pérez.¹¹

Com és sabut, l'hereu més significat del grup dels novadors va ser l'erudit Gregorio Mayans y Siscar (1699-1781).¹² A través de la correspondència que el relacionava amb il·lustrats, des de Voltaire a Muratori, va seguir el moviment intel·lectual europeu i va oferir la raó dels seus criteris als que van estar interessats, exercint amb molts dels seus contemporanis una notable influència des de les coordenades del pensament i servint d'enllaç intel·lectual a dues generacions (*novadors* i "*turianos*"), la importància dels quals no sols es troba en les línies de pensament sinó també en la projecció social, fruit de la transmissió de les seues idees i actituds.¹³

Pocs imants van atreure amb tanta força l'atenció intel·lectual del nostre protagonista. Vicente Blasco va participar d'aquesta atmosfera a través de la formació acadèmica,¹⁴ determinant per l'adhesió a l'escola teològica tomista (Cristóbal Puig, José Pérez) i també a través del magisteri dins i fora de la Universitat¹⁵ (Juan Bautista Muñoz, Antonio José Cavanilles). Igual-

¹¹ Pablo Pérez García, *Moradas de Apolo: palacios, ceremoniales y academias en la Valencia del Barroco (1679-1707)*, València, Institució Alfons el Magnànim, 2010.

¹² Antonio Mestre Sanchis, *Ilustración y Reforma de la Iglesia: Pensamiento político-religioso de Don Gregorio Mayans y Siscar (1691-1781)*, València, Ajuntament d'Oliva, 1968; Cayetano Mas Galvañ, "Religiositat i Reforma de l'Església", en *La Il·lustració Valenciana*, València, Generalitat, 1981, p. 105. "En efecte, ja que Maians, la maduració personal del qual és la maduració de les nostres llums, havia formulat els seus projectes reformistes més importants i havia motlat la seua mentalitat (en innúmeres ocasions sense ajuda oficial i fins i tot perseguit), molt abans dels 'temps daurats caisterceristes'".

¹³ Gregorio Mayans y Siscar, *Epistolario XVII: Cartas literarias: Correspondencia de los Hermanos Mayans con los hermanos Andrés, F. Cerdá y Rico, Juan Bautista Muñoz y José Vega Sentmenat*, transcripción, notas y estudio preliminar Amparo Alemany Peiro, València, Ajuntament d'Oliva, 2000, p. 8. "Por otra parte, siguiendo a Mestre, observaremos que D. Gregorio permaneció retirado en Oliva desde 1739 a 1767; lo cual no fue obstáculo para que influyera en un determinado grupo de jóvenes estudiantes que, en distintas ocasiones se relacionaron con el erudito y recurrieron con cierta frecuencia a su ayuda y consejo. Así, Juan Andrés, Vicente Blasco, Cerdá, Muñoz... De esta forma el humanismo y el espíritu crítico del erudito de Oliva, así como su vasta erudición, iba impregnando las mentes de aquellos entusiastas estudiantes, y sembraba en ellos los caracteres comunes que con posterioridad distinguirían al grupo de ilustrados valencianos".

¹⁴ AUV (Arxiu Universitari València), *Libro de Matrículas Universidad año 1749*; AUV, *Arxiu General de Llibres*, n° 115, 116.

¹⁵ Justo Pastor Fuster, *Biblioteca Valenciana*, València, J. Ximeno, 1827-1830 (reedició facsímil, Librerías París-Valencia, 1980), vol. I, p. 360 "Había hecho conocer también estas obras a los jóvenes de más talento y aplicación, entre otros Muñoz y Cavanilles, a quienes instruía privadamente, dirigiéndolos por el verdadero camino".

ment, la seua admiració per l'erudit d'Oliva i els seus ensenyaments es constata en les lectures realitzades per Blasco¹⁶ (clàssics greco-llatins, humanistes del segle XVI i els grans escriptors castellans del Segle d'Or), en la seua producció escrita (pròleg a *De los nombres de Cristo*), en la seua religiositat (formació d'un esperit crític, lectura de la Bíblia, coneixement de les llengües clàssiques, lectura dels Sants Pares, religiositat interior, simpatia pel corrent jansenista), i també en la concepció de la teologia¹⁷ per al pla d'estudis de 1787 (llengües auxiliars, estudis bíblics, autors a impartir).

Aquest canvi mental segueix marcant la diferència entre la primera i segona meitat del segle XVIII, el que alguns especialistes anomenen "la primera" i la "plena Il·lustració". El viratge cultural cap a la plena Il·lustració començaria a fer-se visible durant el regnat de Fernando VI i culminaria amb el llarg regnat del seu germà, Carlos III, on l'herència estava servida en arribar des de Nàpols. Resultaran il·luminadores les visites als arxius del Regne amb l'objecte de buscar documents per a la Història d'Espanya, o les aportacions de Jorge Juan i Antonio de Ulloa.¹⁸

3. LA SEGONA GENERACIÓ IL·LUSTRADA: CLAUS D'UN PENSAMENT

L'anomenada "crisi governamental de 1754" en morir el secretari d'Estat, José de Carvajal, va produir la destitució d'Ensenada i l'exoneració del confessorari regi del pare Rávago.¹⁹ Si s'insisteix en aquestos successos és perquè l'adopció d'aquestes mesures va suposar la reformulació dels trets bàsics del reformisme borbònic, que vindria marcat per l'expulsió dels jesuïtes (1767), la supressió dels col·legis majors (1770-1773) i la reforma de les universitats (1787).²⁰

La preparació del "*Dictamen fiscal*" d'expulsió dels jesuïtes escrit per Campomanes (novembre 1766), quasi paral·lelament a l'encàrrec que Roda va fer a Gregorio Mayans per a la redacció d'un pla de reforma d'estudis

¹⁶ Antonio Mestre Sanchis, *Perfil biográfico de Don Gregorio Mayans y Siscar*, València, Ajuntament d'Oliva, 1981, p. 112; *Idem, Influxo europeo y herencia hispánica. Mayans y la Ilustración valenciana*, València, Ajuntament d'Oliva, 1987.

¹⁷ Antonio Mestre Sanchis, "La concepción de la Teología en el plan de estudios del rector Blasco", en *Plan de estudios aprobado por S. M. y mandado observar en la Universidad de Valencia*, edició a càrrec d'Antonio Ten, València, Ajuntament, 1984, pp. 53-61.

¹⁸ *Idem*, "Ilustración y Cultura", en Isabel Enciso Alonso-Muñumer (coord.), *Carlos III y su época: la Monarquía Ilustrada*, Barcelona, Carroggio Ediciones, 2003, pp. 321-348; *Idem, Mayans y la cultura valenciana en la España del siglo XVIII*, València, Ayuntamiento de Oliva, 2010.

¹⁹ Francisco Alcaraz Gómez, *Jesuitas y reformismo. El padre Francisco de Rávago*, València, Facultad de Teología, 1995.

²⁰ Antonio Mestre Sanchis, *Mayans: Proyectos y Frustraciones*, València, Ajuntament d'Oliva, 2003.

(*Idea del nuevo método que se puede practicar en la enseñanza de las Universidades de España* –abril de 1767–) no sembla fortuït sinó més aviat, la confluència de forces per omplir el buit de la Companyia i orientar la praxi de poder des del regalisme borbònic.²¹

Així mateix, des de l'arribada dels Borbons l'educació dels infants reials corresponia als jesuïtes, però amb el decret d'expulsió, Francisco Pérez Bayer passaria a ser l'encarregat de la seua educació. I a la capital madrilenya es trobava aquest personatge clau, vertebrador, en la biografia de Blasco, que va ser preceptor d'infants reials i peça bàsica de les reformes educatives del nou govern.

Substituir els jesuïtes en l'educació volia dir marcar un nou rumb en les orientacions polítiques i culturals. La col·ligació de jesuïtes i col·legials havia provocat fins al decret d'expulsió de la Companyia, una marginació dels manteïstes. Però Manuel de Roda, prestigiós advocat, va ser nomenat en 1754 oficial de la secretaria d'estat (també diplomàtic a Roma i ambaixador a la Santa Seu); Campomanes en 1755, assessor general de la renda de correus i postes, i en 1762, fiscal del Consell de Castella. I Pérez Bayer, esperant el seu moment perquè era íntim de Roda, amic de Campomanes, encarregat per Ricardo Wall de fer visita canònica al Col·legi de Sant Clement de Bolònia, donarà el pas definitiu al viatjar a Nàpols per visitar el futur Carles III de qui es va guanyar l'afecte. Aquest home dels manteïstes que va ser Bayer, aviat seria nomenat bibliotecari major després de la mort de Juan de Santander (col·legial, home del marquès del Campo de Villar i en deute al confessor Rávago pel seu càrrec). Finalment, la mort del marquès del Campo de Villar en 1765 i el nomenament de Roda per a la Secretaria de Gràcia i Justícia, suposaria la victòria dels manteïstes i l'assumpció del poder.²²

3.1. *La Influència de Pérez Bayer*

Francisco Pérez Bayer (1711-1794) va ser estudiant manteïsta en Salamanca, secretari de l'arquebisbe Andrés Mayoral, corresponsal de Mayans i

²¹ És d'interés destacar que Gregorio Mayans no va ser l'únic a qui es va demanar la redacció d'un pla d'estudis. També a Pablo de Olavide, des de Sevilla i a Antonio Tavira, des de Salamanca. No obstant això, no s'ha d'oblidar que mentrestant l'hebraïsta Bayer era nomenat preceptor d'infants, el qual es convertiria en peça essencial dels projectes reformistes de Carlos III. Mariano y José Luis Peset, *Gregorio Mayans y la reforma universitaria: Idea del nuevo método que se puede practicar en la enseñanza de las universidades españolas*, València, Ajuntament d'Oliva, 1975; Antonio Mestre Sanchis, "Pugnas por el control de la Universidad después de la expulsión de los jesuitas", en *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante* (1988-90), n.º 8-9, pp. 91-118.

²² Gregorio Mayans y Siscar, *Epistolario VIII: Mayans y Martínez Pingarrón, 2: Los manteïstas y la cultura ilustrada*, València, Ajuntament d'Oliva, 1988.

home de confiança del ministre Roda i del mateix rei Carlos III, el qual el va nomenar preceptor d'infants i director de la Biblioteca Reial. Després d'haver aconseguit la càtedra d'hebreu a València, va fer oposicions a la mateixa càtedra a Salamanca que li va ser concedida gràcies al suport de jesuïtes i col·legials. De nou, amb el favor dels seus valedors va passar a col·laborar amb Burriel en la comissió d'arxius creada pel govern per preparar la negociació d'un nou Concordat amb la cúria romana amb l'objectiu que l'Església renunciés a alguns dels seus privilegis polítics, jurídics i econòmics. Convé afegir que amb la desintegració del grup Carvajal-Ensenada-Rávago en 1754, es va apreciar nítidament la projecció de Bayer, perquè una beca governamental li va permetre ampliar els seus estudis a Itàlia i les seues vinculacions amb els manteuistes es van fer realitat: a Roma, destacaria l'amistat amb Manuel de Roda i a Madrid amb Ricardo Wall i Campomanes. Finalment, la visita al futur Carlos III a Nàpols, ajudarà a entendre la influència de Pérez Bayer al convertint-se després de l'expulsió dels jesuïtes, en peça bàsica de les reformes educatives empreses pel nou equip de govern: Roda, Campomanes, Aranda, Floridablanca...²³

Però sens dubte, l'hebraïsta no anava a estar sol perquè al seu voltant es va agrupar un grup de valencians (*turianos*) els quals anà col·locant en la Cort amb càrrecs civils i eclesiàstics d'importància:²⁴ Raimundo Magí, va ser predicador real i bisbe de Guadix; Felipe Bertrán, bisbe de Salamanca i Inquisidor General; José Climent, bisbe de Barcelona; Juan Bautista Muñoz, cosmògraf major i fundador de l'Arxiu d'Índies; José Tormo, va ascendir al bisbat d'Oriola; Manuel Villafañe, encara que no era valencià de naixement també va gaudir del favor de Bayer i va ser nomenat director de los Reales Estudios de San Isidro; Rafael Lasala, bisbe de Solsona, Manuel Monfort, tresorer-administrador de la Biblioteca Reial. I teixint aquesta trama de complicitats que va afavorir la formació del grup amb una visió comuna en el marc de les reformes carolines, Vicente Blasco, que va rebre el nomenament de preceptor de l'infant Francisco Xavier, i a la seua mort, la de l'infant Gabriel.²⁵

²³ José Segarra Doménech, *Francisco Pérez Bayer (1711-1794)*, Benicàssim, Ajuntament, 2011; Jorge Catalá Sanz, *Personajes del Milenio: Pérez Bayer*, Valencia, Federico Doménech, 2002; Gregorio Mayans y Siscar, *Epistolario VI. Mayans y Pérez Bayer*, transcripció, notes y estudio preliminar Antonio Mestre, València, Ajuntament d'Oliva, 1977.

²⁴ Gregorio Mayans y Siscar, *Epistolario VI. Mayans y Pérez Bayer*, transcripció, notes y estudio preliminar Antonio Mestre, València, Ajuntament d'Oliva, 1977; Justo Pastor Fuster, *Biblioteca Valenciana*, València, J. Ximeno, 1827-1830 (reedició facsímil, Librerías París-Valencia, 1980), vol. I, p. 360. "El Sr. D. Carlos III, que tenía bien presente su mérito, le confió [a Vicente Blasco] el 9 de abril de 1768 la instrucción del Serenísimo Señor Infante D. Francisco Xavier".

²⁵ Antonio Mestre Sanchis, *El mundo intelectual de Mayans*, València, Ajuntament d'Oliva, 1978, p. 223. "Es necesario confesar que Bayer recibe con los brazos abiertos a cuantos

D'una altra banda, cal subratllar que hi van haver altres valencians que van mantenir una actitud de certa independència (en paraules del professor Mestre forçada per no donar suport a les directrius de l'hebraïsta), com va ser el cas de Cerdà i Rico, el clergue Hermán, i el Fiscal de l'Audiència de València, Joan de Casamayor.

Els primers indicadors de la rellevància de Vicente Blasco cal buscar-los en la seua pròpia cronologia vital, íntimament relacionada amb la Universitat de València on realitzà els estudis de filosofia i teologia davall l'escola tomista, i es graduà de doctor en les respectives facultats. Una universitat que Juan Florensa, Salvador Albiñana, Antonio Mestre i Cayetano Mas, entre d'altres, han destacat en essència el significat de la introducció de la filosofia moderna a les seues aules i la instrucció en les acadèmies públiques i privades, i així, han donant a conèixer la importància del magisteri de José Pérez, ardiaca de Chinchilla.²⁶

La pertinença de Blasco a l'Orde Militar de Santa Maria de Montesa i Sant Jordi d'Alfama (1752)²⁷ li va fer gaudir del favor de les instàncies polí-

valencianos marchan a la Corte. Por supuesto, quienes fueron llamados directamente por el hebraïsta, encontraron inmediatamente empleo honorífico y rentable. Hemos aludido a tres protegidos de Bayer: Blasco, Monfort y Muñoz, que se establecieron en la Corte. Pero en el caso de Blasco la continuidad del favor resulta especialmente clara”.

²⁶ La formació intel·lectual de Vicente Blasco va unir la seua experiència docent, el seu esperit reformista obert als corrents més innovadores de l'època i el suport dels il·lustrats de la Cort, que conformaren el procés que el va preparar tant per a l'adquisició de llibres per a la biblioteca del Sacre Convent de Montesa a la ciutat de València durant els anys 1767-1808, com pel seu acostament a l'agustinisme, al rigorisme i al jansenisme històric, com per a la redacció del pla d'estudis de 1787.

²⁷ “Frey don Vicente Blasco. Natural de Torrella, en la vega de San Phelipe, nació en 13 de marzo de 1735. Recibió el hábito en 15 de noviembre 1752 y profesó en 16 del mismo 1753. En 27 de deziembre passó el Colegio. Está graduado de artes en Valencia. En 1766 passó al colegio nuevo por regente. En 1764 obtuvo cátedra de filosofía en la Universidad y en 15 de abril 1767 fue nombrado maestro de los serenísimos ynfantes de España con 120 reales de sueldo, 33 diarios de mesilla y coche de la real cavalleriza. Thesorero y procurador en 1763. En 1780 fue nombrado por Su Magestad canónigo de la cathedral de Valencia y tomó poceción por medio de su apoderado el canónigo don Joaquín Segarra en 13 de junio 1781, sin embargo de la resistencia que hizo el excelentísimo señor arzobispo don Francisco Fabián y Fuero por medio de su provisor, con pretexto de que siendo regular y profeso en la Orden necesitava de dispensa. Siguióse expediente en la real cámara y oídas las partes a consulta de este supremo tribunal, declaró Su Magestad no la nececitan los freyles de la orden de Montesa y mandó al vicario general que removiendo la atentada e injusta suspensión de la real zédula se le diese inmediatamente la posesión con recudimiento de frutos desde el día que se presentó por su apoderado al vicario general (los que efectivamente le pagó el cabildo) y todo es de ver por la real zédula de 20 de mayo 1781 que original y juntamente con copia del expediente se conserva en el archivo general de la Orden. La ciudad le nombró rector de la Universidad antes que concluyese el trienio. Le prorrogó Su Magestad sin limitación de tiempo para que cuidase del cumplimiento y observancia del plan de estudios que él mismo había formado para esta Universidad”: Edad, ancianidad y méritos de los religiosos clérigos...: AHN (Archivo Histórico Nacional), OOMM, lib. 818-C, f. 32v. Dec aquesta informació a la generositat de Josep Cerdà i Ballester.

tiques: el Capità General, en nom de Carles III, va assistir a les *Conclusions* acadèmiques defensades per Blasco en la Universitat. D'altra banda, i en contacte amb els cercles il·lustrats es va dedicar també a les tasques literàries i històriques, tot alternant-les amb el seu deure com a catedràtic de filosofia en les aules valencianes (1763-1766). Fruit de l'interés per les lletres en aquells anys ja havia entrat en contacte amb l'erudit d'Oliva, havia col·laborat amb ell en l'edició de les obres poètiques de fray Luis de León, s'havia amarat del significat del erasmisme, acceptà l'encàrrec d'imprimir el butllari de l'orde de Montesa, per la qual cosa es trobava enfrontat amb el lloctinent de l'Orde, i també havia regentat diverses Acadèmies als alumnes dels catedràtics Andrés Sanchis, Marcos Rodrigo i Carlos Beneyto. També gràcies al seu bagatge intel·lectual, l'experiència docent i les seues amistats (i contactes) es va veure relacionat en la reforma dels col·legis majors, així com en l'elaboració de dos nous plans d'estudis: els dels Reales Estudios de San Isidro de Madrid (1770) i dels Carmelites Descalços (1781).²⁸

La seua projecció vindria de la mà de la polèmica per la impressió del butllari de l'Orde, motiu pel qual se n'anà a Madrid per realitzar aquesta funció, on entrà en contacte amb el cercle de Pérez Bayer i on va trobar el seu favor. És ben sabut que, des de l'arribada dels Borbó, l'educació dels infants reials va estar davall la tutela dels jesuïtes, i que amb el decret d'expulsió,²⁹ Bayer seria l'encarregat de l'educació dels Infants. El nomenament de Blasco com preceptor d'infants constitueix un clar signe del poder dels valencians a la Cort (els *turianos*), un equip que seria incompreensible sense la figura de l'hebraïsta Bayer.³⁰

²⁸ Justo Pastor Fuster, *Biblioteca Valenciana*, València, J. Ximeno, 1827-1830 (reedició facsímil, Librerías París-Valencia, 1980), vol. I, pp. 363-364; León Esteban Mateo, "Datos para una vida: frey Vicente Blasco y García (1735-1813)", en *Plan de Estudios aprobado por S. M. y mandado observar en la Universidad de Valencia*, edició a càrrec d'Antonio Ten, València, Ajuntament, 1984, pp. 13-14; Maria Llum Juan Liern, *El rector Blasco y las corrientes intelectuales...*, cit., pp. 455-489.

²⁹ Teófanés Egido, *Los jesuitas en el mundo hispánico*, Madrid, Marcial Pons, 2004, p. 261. "La expulsión contra la que se creyó, fue el resultado del regalismo, es decir, una operación política sin connotaciones religiosas ni asomos de persecución a la Iglesia. A los jesuitas se los expulsó de España porque el fiscal, con el Consejo Extraordinario, y por Roda, con el otro Consejo junto al rey, tuvieron la habilidad de presentar a Carlos III una sociedad monstruosa, un cuerpo poderosísimo, incompatible con el Reino, con el rey asustado, cuya corona y cuya persona sólo podrían estar seguras deshaciéndose del enemigo formidable de los jesuitas"; Enrique Giménez López, "Jesuitas", en *Exilios: los éxodos políticos en la Historia de España (siglos xv-xx)*, Madrid, Sílex, 2007, pp. 113-135; *Idem*, *Misión en Roma. Florida-blanca y la extinción de los jesuitas*, Murcia, Universidad de Murcia, 2008.

³⁰ Antonio Mestre Sanchis, "Un grupo de valencianos en la Corte de Carlos III", en *Estudis, Revista de Historia Moderna* n.º 4, 1975, pp. 213-230.

4. BLASCO DAVANT LA REFORMA IL·LUSTRADA

Convé incidir que l'ascens al poder d'Aranda, Campomanes, Moñino, i Roda, podria considerar-se el punt inicial d'una etapa clau de transformacions, per descomptat, culturals. En particular, el nomenament de Manuel de Roda a la secretaria de Gràcia i Justícia va acabar per unir l'hebraïsta Bayer amb el grup manteuista al poder, el que va accelerar el seu viratge polític. El factor definitiu va ser l'expulsió dels jesuïtes i amb això, la denúncia de les causes fonamentals de la decadència cultural, a saber, la implantació dels mètodes d'ensenyament jesuïtics i el control que els col·legis majors exercien sobre l'educació universitària.³¹

Els intel·lectuals il·lustrats van teoritzar sobre el protagonisme de la Monarquia com a motor de la modernització, i per això cal recordar que la Il·lustració va sorprendre la Universitat vivament clericalitzada. Com es recordarà, la universitat valenciana depenia del municipi i de l'Església, institucions fundacionals que finançaven l'activitat docent. De la mateixa manera les escoles teològiques del segle XVIII constituïen "*grupos de presión organizados por personas que participaban de idénticos criterios ideológicos y buscaban el poder para los partidarios de su escuela y grupo*".³² Les dues grans escoles eren la tomista (dirigida pels dominics) i la antitomista (dominada pels jesuïtes). La singularitat rau en el fet que, en ingressar a les aules universitàries qualsevol estudiant quedava adscrit a una escola, i per tant, la incorporació atorgava l'estudiant de per vida amistats benefactores i altres que li eren oposades. Per últim, és d'interés assenyalar que amb l'expulsió dels jesuïtes, els tomistes van dominar l'escenari acadèmic.

Indubtablement amb aquestos aspectes no està tot dit. I no només perquè l'època bufen amb intensitat en les diverses branques del saber, sinò també per la voluntat centralitzadora del regnat de Carlos III per millorar i modernitzar l'ensenyament, i amb això intervenir directament en la cultura, aspecte que obeïa fonamentalment a una prosaica realitat: la defensa dels seus interessos mitjançant el control del capítol catedralici i la Universitat.³³

³¹ Francisco Pérez Bayer, *Memorial por la libertad de la literatura española*, estudio preliminar Antonio Mestre Sanchis, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, 1991; *Idem*, *Diario histórico de la reforma de los Seis Colegios Mayores de Salamanca, Valladolid y Alcalá*, edición y estudio preliminar Antonio Mestre Sanchis, Jorge A. Catalá Sanz y Pablo Pérez García, València, Biblioteca Valenciana, 2002.

³² Antonio Mestre Sanchis, "Escuelas universitarias y poder en la Valencia del siglo XVIII", en Romà de la Calle (ed.), *La Real Academia de Bellas Artes de San Carlos en la Valencia ilustrada*, Valencia, PUV, 2009, p. 16.

³³ Antonio Mestre va demostrar que els governs borbònics van pretendre fonamentalment, dirigir i controlar la cultura, i en conseqüència, van recolzar amb preferència aquells programes que s'ajustaven a les seves idees estiguessin o no d'acord amb projectes il·lustrats.

Vicente Blasco, fidel als pressupostos monàrquics, tornaria a València com a canonge de la catedral per encapçalar la reforma de la Universitat, malgrat els obstacles exposats pel capítol catedralici per ser Blasco frare de l'orde de Montesa. Per descomptat, no tornaria amb les mans buides. El seu “quadern de navegació” detallava el seu ideari, els seus suports intel·lectuals i els seus límits: religió de l'orde de Montesa, adscripció tomista, el magisteri i suport de José Pérez, ardiaca de Chinchilla, la influència de Gregorio Mayans, el trienni de catedràtic, els ensenyaments en la filosofia moderna, les lectures d'autors “moderns”, el reconeixement de la trajectòria dels seus alumnes, l'actitud humanista; les seues inquietuds intel·lectuals pels corrents innovadores que es vivien a Europa (la correspondència amb Cavanilles),³⁴ la protecció de Pérez Bayer, i sense cap dubte, el seu zel en la causa de la Monarquia. I per això va ser designat Blasco primer, canonge de la Metropolitana en 1780, i quatre anys després, el 1784, rector de la Universitat de València, càrrec que per Reial Decret va mantindre fins la seua mort el 1813.

El Pla Blasco³⁵ que entrà en vigor en el curs acadèmic de 1787, es presentà com una recopilació de les tendències més avançades que s'havien posat de manifest en les ciències i en les lletres al llarg del segle XVIII. Va estar vigent fins al 1807, però no va gaudir, potser, del temps suficient per consolidar les seues aportacions. Les conseqüències de la Revolució Francesa van inaugurar un període de censura i control de les noves idees que minvà l'entusiasme reformista.

Si ens centrem en el pla d'estudis, Antonio Mestre, Salvador Albiñana, Mariano y José Luis Peset, Antonio Ten, i León Esteban, són alguns dels especialistes que s'han ocupat de desvetllar d'una banda, la connivència del monarca i del comte de Floridablanca amb el rector Blasco, subratllant que el claustre de la Universitat a penes intervindria en la redacció del nou pla

Antonio Mestre Sanchis, *Despotismo e Ilustración en España*, Barcelona, Ariel, 1976; *Ib. El mundo intelectual de Mayans*, València, Ajuntament d'Oliva, 1978, p. 218 “Todo el planteamiento anterior es relativamente lógico desde que Pérez Bayer adquiere conciencia de que es el preceptor de los Infantes Reales. A su criterio, debe influir en la planificación de los estudios que, desde la expulsión de los jesuitas, se había propuesto el gobierno. Pero el interés primordial de Bayer estaba centrado en controlar el mundo intelectual valenciano, es decir, el cabildo y la universidad”.

³⁴ Nicolás Bas Martín, “A. J. Cavanilles en París (1777-1789): un embajador cultural en la Europa del siglo XVII”, en *Cuadernos de Geografía* (1997), València, Facultat de Geografia i Història, Universitat de València, n.º 62, p. 230: “Fournier, junto al también impresor Didot... fue el asesor de libros de Cavanilles en París, que surtió básicamente las peticiones que sus compatriotas (Muñoz, Vicente Blasco), le solicitaban. De nuevo Blasco volvía a adoctrinar a sus antiguos alumnos en la compra de aquellos libros que introducirían las nuevas corrientes de pensamiento en España”.

³⁵ *Plan de Estudios aprobado por S. M. y mandado observar en la Universidad de Valencia*, edició a càrrec d'Antonio Ten, València, Ajuntament, 1984.

d'estudis, i tampoc el patronat de la ciutat, a qui ni se li va dirigir l'ordre, ni se li demanà cap aportació; d'altra banda, la confluència entre la fi de l'autonomia universitària, l'ensenyament uniforme i l'adaptació a la ciència del moment. Per últim, la dotació pressupostària per al seu manteniment que va fracassar.³⁶

Les principals novetats introduïdes en el pla d'estudis atenien a un doble plànol docent i institucional. Pel que fa a la pròpia institució, es tractà de desvincular la Universitat de l'Arquebisbat i del Patronat municipal, i s'ha aconseguit una dotació municipal considerable. Igualment amb l'Arxidiòcesi, que sumant totes les quantitats (20.000 pesos) passaren a ser administrades per una junta que es va crear amb aquest propòsit i que s'utilitzà per a la compra de materials, llibres, ampliació d'instal·lacions, etc. És per això, que es va millorar la infraestructura universitària, es creà un jardí botànic, laboratoris de física i química, observatori astronòmic, etc. També es va reforçar el paper del rector como a interlocutor entre la universitat i el monarca.

Respecte a la docència, s'introduïren canvis en la metodologia substituint el dictat encaminat a la memorització per l'explicació i el comentari de textos; es van incloure els exàmens a la fi del curs; es féu un reajustament del calendari escolar tot reduint els dies festius; també es van ampliar el total de cursos per obtenir els graus i es van unificar les condicions per a la seua consecució.

La renovació dels ensenyaments va afectar totes les facultats. A la implantació del manual de Jacquier en Filosofia es va afegir la creació de quatre càtedres de matemàtiques, dues d'elles seguint l'estudi pel text de l'abat Lacaille, una de mecànica i física experimental on es proposaven textos com *l'Exàmen Marítimo* de Jorge Juan, les *Lecciones de óptica* del mateix Lacaille i una altra d'astronomia que també s'estudiava per un llibre de Lacaille, i on s'enfocava l'assignatura d'una manera actualitzada, i així segueix Blasco les línies recomanades per Mayans. En medicina, l'ensenyament de la química i la botànica s'estudiava per autors de l'Escola de Leyden i d'Edimburg i s'introduïen els textos de Boerhaave, Cullen, Heister, Home, Murry, etc. desplaçant els ensenyaments basats en Galé.

En les facultats de Lleis i Cànon, una de les majors novetats va ser l'estudi del Dret Natural segons el text d'Almici. Per al Dret Romà es feien servir els textos de Vinnio i Heineccio, mentre que el manual d'Asso era l'encarregat per a les explicacions de les lleis pàtries, una vegada més, seguint Mayans. Per a les institucions canòniques, Van Espen, un autor que lligava amb el regalisme borbònic i on la seua visió pontifícia coincidia amb la de l'erudit d'Oliva.

³⁶ Marc Baldó Lacomba, *Profesores y estudiantes en la época Romántica: la Universidad de Valencia en la crisis del Antiguo Régimen (1786-1843)*, València, Ayuntamiento, 1984; *Idem*, "La Hacienda Universitaria", en *Historia de la Universidad de Valencia, II: La Universidad Ilustrada*, València, Universidad, 2000, pp. 85-95.

Finalment, en la facultat de Teologia, Blasco va proposar com a ciències auxiliars dels estudis bíblics l'ensenyament del grec i l'hebreu, com ja havia defensat Gregorio Mayans temps enrere. Seguint també les recomanacions de Mayans, s'assenyalava l'estudi de les Sagrades Escritures sense cap comentari. No obstant això, els comentaris bíblics s'estudiarien per Fernández de Madrigal, Fleury, i especialment, Arias Montano. El text de Juenin era proposat per a l'ensenyament dels Llocs Teològics, mentre que la Història eclesiàstica havia de seguir-se pel compendi de Berti. En Teologia moral es significava el rigorisme jansenista seguint els ensenyaments de Genet.³⁷

5. BLASCO AL FINAL DE LA SEUA VIDA: UN SERVIDOR COMPROMÉS

Qualsevol persona que volgués submergir-se amb una mirada solvent en la reconstrucció de la cronologia vital de Vicente Blasco, advertiria que el sentit integral del pensament i de les seues iniciatives adquireix coherència en l'última etapa de la seua vida, durant aquestos anys germinals d'una nova època amb balanç historiogràfic de signe constitucional.

Vicente Blasco, en els anys 1808-1813, va ser requerit per contestar l'anomenada "*Consulta al País*" el 1809, tant des del capítol de la catedral com des del rectorat de la Universitat. També hem pogut comprovar que a l'edat de 74 d'anys, el rector Blasco va ser designat membre de la Junta de Matèries Eclesiàstiques i de la Junta d'Instrucció Pública,³⁸ els treballs de les quals van servir de punt de partida per a les Corts de Cadis.

No obstant això, la necessària comprovació documental ens ha permès destacar que, malgrat els nomenaments rebuts i contràriament al que es pensava fins ara, el nostre protagonista es trobava a València exercint les seues responsabilitats de canonge de la Metropolitana, vicari capitular més antic i rector de la Universitat.

Això demostra l'actitud d'alguns dels il·lustrats enfront del Liberalisme. No tots van prendre una postura oberta a les idees liberals. I, l'absència

³⁷ Mariano y José Luis Peset, *Gregorio Mayans y la reforma universitaria. Idea del nuevo método que se puede practicar en la enseñanza de las universidades de España. 1 de abril de 1767*, València, Ajuntament d'Oliva, 1975, p. 171: "[El plan de estudios de Valencia] no se inclinó por el tomismo, como los demás. Está más cerca de la tendencia de Mayans, aun cuando sin su reducción profunda de la Escolástica. Proponía un orden y unos autores, unas materias más cercanas a las ideas del informe de Mayans sobre los estudios o las corrientes sugeridas en el Plan de San Fulgencio [de Murcia]".

³⁸ ACV (Arxiu Catedral València), *Libro Deliberaciones Capitulares de 1780-1813*, Tomo 34, Legajo 336; AHMV (Arxiu Històric Municipal de València), *Libro de Instrumentos año 1809*, D-206; AUV, *Libro de Claustros n.º 81*, años 1805-1810; n.º 82, años 1811-1817.

de Blasco a Cadis demostra la seua actitud al servei de la monarquia, com havia fet sempre.³⁹

Que el nostre biografiat no donés el pas cap al Liberalisme no obsta perquè, alhora, valorem la seua ruta intel·lectual. Aquesta actitud es importantíssima per a comprendre la vida de Vicente Blasco que, amb les seues aparents i riques paradoxes, va caminar difuminada entre la percepció simultània de la realitat viscuda i les acotacions intel·lectuals i religioses del seu temps, principalment, en connexió directa amb els condicionants de la monarquia.

³⁹ Maria Llum Juan Liern, *El rector Blasco y las corrientes intelectuales...*, cit., pp. 565-634.

